

ALEVÎ- BEKTAŞÎ ŞİİRİNDE OSMANLI DEVLETİ

Mehmet TEMİZKAN*

Alevî-Bektaşî edebiyatıyla ilgili değerlendirmeler, birkaç kaynağa dayanılarak yapılmakta, bu kaynaklar arasında ilk strayı da, bu zümre edebiyatıyla ilgili olarak hazırlanmış olan antolojiler almaktadır. Hatırlanacağı üzere. Alevî-Bektaşî şâirlerinin bütün şiirlerini ihtiva eden "dîvân" larının ilmî metinleri, henüz hazırlanmamıştır. Fuzûlî. Hayretî. Nefsîmî, Hafayî ve Usûlî gibi tamamen veya kısmen "Dîvân edebiyatı" dairesine mensup birkaç önemli şahsiyetin "dîvân"ları hariç, "**Halk edebiyatı**"** dairesinde olan ve Alevî-Bektaşî anlayışını tam anlamıyla aksettiren şâirlerin "dîvân"larını ilmî neşriyatlarına, yani tenkitli metinlerine sahip değiliz. Bu sebeple antolojilerin ve var olan tenkitli "dîvân"ların yanında muhtelif kişiler tarafından hazırlanmış Takat ilmî kimlikten uzak "dîvân"larla. çeşitli dergilerde yayınlanmış şiirleri de "kaynak metinler" olarak kullanmak durumundayız.

Kaynak metinler arasında ilk sırayı aldığını söylediğimiz antolojiler ise hemen hemen aynı şiirleri ihtiva etmektedirler. Farklı şiirlere yer verilmiş olsa bile. bu şiirlerin muhteva olarak aynı oldukları rahatlıkla ifade edilebilir. Alınan şiirlerin Hak-Muhammed-Alî, Muhammed-Alî "bir"liğîni vurgulayan, başta Hz. Alî olmak üzere on iki imamı metheden ve bu imamlara karşı beslenen sevgiyi, bağlılık duygusunu aksettiren. Hacı Bektaş Veli'nin yanında diğer bazı mutasavvıfları da yücelten metinler oldukları, bunların dışındaki temaları işleyen şiirlere pek yer verilmediği, daha ilk bakışta dikkati çekmektedir- Meselâ¹. Turgut Koca. hazırladığı antolojide Cevabî adlı Bektaşî şâirin hayalî hakkındaki bilgileri özetler. "Bektaşîlikten bahseden şiirlerinden Üç tane sunuyoruz."¹ diyerek şiir metinlerini verir. Bu cümle, antolojilere dahil edilen şiirlerin «enel karekt eristiğîni aksettirmesi bakımından Önemlidir. Seçicilerin bu tavır Alevî-Bektaşî şâirlerin çeşitli konular hakkındaki düşüncelerinin kapalı kalması gibi bir sonuç doğurmuştur.

Antolojilerin bu temel özelliği, bu zümreye mensup şâirlerin, pek çok hususta olduğu gibi vatandaşı oldukları devlet hakkındaki düşüncelerinin de açık ve net olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, şâirlerin hayatları hakkında verilen bilgilerle alınan bazı şiirlerden, Alevî-Bektaşî şâirlerin Osmanlı devleti hakkındaki

* Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Uzman.

¹ Turgut Koca, *Bektaşî-Alevî şâirleri ve Nefesleri*, Maarif Kitaphanesi Yayınları, İst. 1990, s.506

kanaall eriyle birlikte devletin de bu kişilere ve bu kişilerin şahsında bu zümreye karşı takındığı tavrı lespit etmek mümkün olmaktadır.

Hâkim olan kanaat. Alevî-Bektaşî zümrelerin Osmanlı devletiyle kavgalı oldukları, devletin baskılara manız kaldıkları ve bu durumun tabîi bir neticesi olarak zaman zaman isyan teşebbüslerinde buldukları veya isyanlara yoğun bir şekilde iştirak ettikleri yönündedir. Birkaç kitap ismi bile bu kanaatin ne kadar yaygın olduğunu göstermeye yeterlidir: "Kalender Ayaklanması", "Anadolu'da Alevî Katliamları".. "Osmanlılarda Alevî Ayaklanmaları", "Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi: Alevilik-Bektaşilik" gibi *eser* adları, bu hâkim kanaatin sonuçlarından başka bir şey değildir. Acaba bu hâkim kanaatin doğruluk derecesi nedir? Bnmu tespiti, oldukça zengin bir edebiyata mâlik bu zümrenin devletle olan münâsebetleriyle, şiirlerinde dile getirdikleri devlet hakkındaki düşüncelerinin gözden geçirilmesiyle mümkün olacaktır.

Her şeyden önce "farklı dinî anlayış" ortaklığına sahip olan kesimlerin, patlak veren isyanlara iştirak etmiş olmalarıyla, sırf "dinî anlayıştan sebebiyle isyan etmek zorunda kalmış olmaların birbirinden ayrı düşünmek ve değerlendirmek gerektiğini kabul etmek mecburiyetindeyiz. Osmanlı'nın egemenliği altındaki topraklar üzerinde zaman zaman bir takım isyan teşebbüslerinin olduğu ve Alevî-Bektaşî anlayışına sahip insanların da bu teşebbüslere iştirak ettiği bilinmektedir. Bu tespiti yaptıktan sonra bu iştirakin yegâne sebebinin "farklı dinî anlayış" olup olmadığını anlayabilmek için bu insanların kuruluşundan yıkılışına kadar devletle olan karşılıklı ilişkilerini gözden geçirmeye başlayabiliriz:

Alevî-Bektaşî zümreye mensup olan herkesin gönülden bağlı olduğu ulu kişi hatırlanacağı üzere Hacı Bektaş Velî'dir. Tarikata adını veren ve bütün Alevî-Bektaşî şairler üzerinde büyük bir tesiri bulunan bu zâtın Osmanlı devletinin kurucusu Osman Gâzî ile olan münâsebetleri hakkında eski Bektaşî menakıbnamelerinde bir takım rivâyetlerin bulunduğu bilinmektedir. Velî'nin Osman Gâzî'ye hitaben "Sonun önünden gür gelsin."² şeklinde dua ettiği zikredilmektedir. Aynı şekilde Yeniçeri ocağının ilk kuruluşunda da bu şalışın hayır duada bulunduğu rivayet edilmektedir³. Abdal adlı bir Bektaşî şâirinin

"Şecaatla nazar kılmış yeniçer kullarına ol

Sezâ oldu ana anın için fırsat-ı kübrâ"⁴

şeklindeki ifadesi, yukarıdaki rivayete olan inancın mahsülünden başka bir şey değildir. Hacı Bektaş Velî'nin gerek Osman Gâzî ile olan münâsebetlerinin, gerekse Yeniçeri teşkilatı hakkındaki hayır duasının tarili olarak doğru olup olmadığı tartışılabilir; fakat doğru olmasa bile, geniş halk kitleleri tarafından o şekilde kabul edilmiş olması önemlidir.

Yeniçeri ocağı devletin resmî bir kurumudur, Bektaşî tarikâüyle de âdeta özdeşleşmiştir. Kaynaklarda Bektaşî şairlerin hayatları hakkında bilgi verilirken, pek çok şâirin bu ocağa mensup olduğu ve önemli mevkilerde bulunduğu ifade

² a.g.c, s. 291

³ F. Babinger, F. Köprülü, *Anadolu 'da islâmiyet*, insan Yayınlan, İst. 1996, s. 65

⁴ Turgut Koça, a.g.e., s. 42

edilmektedir. Daha açık bir ifadeyle bu kişiler, devletin birer memuru, birer kumandanıdır. Bu durum bize hem bu kişilerin devlete, hem de devletin bu kişilere olan bağlılığı ve itimatı hakkında bir fikir vermektedir. Kaynaklardaki ifadelerden bazıları şöyledir:

Teslîm Abdâl: Yeniçeri ocağının Halîfe Babası, yani Büyük Baba Efendi idi⁵. Bu Bektaşî şâir Kanunî Sultan Süleyman ile birlikte Bağdat seferine bi/zm kmılmış ve bu seferle ilgili güzel bir şiirde söylemiştir. Bu şiir de dikkatimizi çeken önemli bir nokta. Alevî-Bektaşî meşrepteki bir kişinin Sünnîliğin temsilcisi olarak görülen Osmanlı hükümdarına. Hz. Ali ile birlikte on iki imamın yardım ellliğini söylemiş olmasıdır. Üstelik Bağdat şehrî bu tarihlerde şî bir devletin hakimiyeti altında bulunmaktadır:

Ar/ulamış gelir koca Bağdad'ı
Şâlı Süleyman başı telli geliyor
Yardımcısı olan on iki imam
Önü sıra serdâr Ali geliyor

Yüz bini birden der Allâhım Allah
Yüz bini der Lâilâhe-illaJlah
Yüz bin kalan var, yüz bin de sipâh
Yüz bini de darplı, çallı geliyor

Mü'minler Hû çeker, münafık erir
Mîf minin muradın ol Hüdâ verir
Yüz bin de zırh geymiş sipahi gelir
Yüz bini de Bedir Hanlı geliyor

Teslîm Abdal der ki, hep canlar canı
Bunca S ül ey manlar dünyada hanı
Yüz bin nutku vardır, yüz bin de cam
Yüz bin de kolu kolçaklı geliyor⁰

Kul Himmcl: Yeniçeri ocağından emekli olmuştur⁷.

Gedâ Muslî: Yeniçeri ocağına mensuptur. Cezayir'de yaşayan Yeniçeri şâirlerindendir".

⁵ a.g.e., s.283

⁶ Cahit Özteü; *Uyan Padişahın*, Milliyet Yayınları, İSL 1976, s. 24

⁷ Turgl Koca, a.g.e., s.163

Sânî: Yeniçeridir, sonraları sipahi ocağına geçerek oradan emekli olmuştur⁹.

Hîsrev: Sancak beylerinden Karagöz Bey'in oğludur. Yeniçeridir. Kilidbahir kalesi kumandanlığı yapmıştır¹⁰.

Âlû: Yeniçeridir, güzel lürkü söylemesi sebebiyle IV. Murad'ın dikkatini çekmiş ve onun hanendeleri arasına girmiştir^{1*}.

Aşık: Yeniçeri ocağında yetişmiş bir ozan olduğu sanılmaktadır¹².

Yeniçeri ocağına mensup olmaları dolayısıyla devlete hizmet eden Bektaşî şâirlerin yanında, bu ocaktan olmayıp orduda görev yapan Bektaşî şâirler de bulunmaktadır. Bu durum mezkûr zümreye mensup olan kişilerin ordu içindeki varlıklarının Yeniçeri ocağı ile sınırlı kalmadığını göstermesi bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Bunların bir kısmıyla ilgili olarak yaptıkları işler ve katıldıkları seferler hakkında daha da detaylı bilgiler sunulmaktadır. Bunlardan bazıları da şöyledir:

Serezli Pir Su İtim: Kesriydi Kasım Baba ve Koniçalı Hüseyin Babalar ile Yanya fethinde bulunmuştur. Yanya fâtihi Arslan Paşa "yi savaşlarda korumuşlardır. Fütuhat erlerindedir¹³.

Abdal Musa: Anadolu Alevîliğinin temel taşlarından biridir. Bektaşîler. Hacı Bektaş Velî'nin amcası Haydar Ata'nın oğlu Hasan Ga/.î'nin oğlu olduğuna inanırlar. Bektaşîlerin en büyük iki dergahından biri Abdal Musa acunadır. Abdal Musa'yla ilgili olarak Aşıkpaşazâde "Orhan devri geldi, gazalar etti." ve Tacüt-Tevârîh "Orhan Gâzî ile Bursa fethinde bulunmuştur." demektedir¹⁴.

Balım Sultan: Dimetoka'daki Kızıl Deh Sultan (Seyyid Ali Sultan) dergâhında post-nîşîn İken 1499 yılında ikinci Bayezid'm çağrısı üzerine İstanbul'a gelmiş ve tekrar Dimçloka'ya dönmemiştir¹⁵.

Sersem Ali Baba: Kanuni tarafından Anadolu'da Celali isyanları ve özellikle Kalender Çelebi isyanı patlak verdiği sırada işleri yatıştırmak için Hacı Bektaş'a dönmesi ferman olunmuş ve o da bu emri yerine getirmiştir¹⁶.

Otman Baba: Kerâmet sahibi bir zâttır. Fâti'h'in İstanbul'u alacağını yıllar önce bilmiş, ayını, gününü ve yılını bir gün seferden dönmekte olan II. Mehmed'e müjdelemiş, Fâti'h tarafından uzun süre sarayda barındırılmış, fakat daha sonra çeşitli sebeplerle saraydan uzaklaştırılmıştır. Dervişlerine hitaben "Horasan erlerinin cümle

⁸ İsmail Özmen, *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Kültür Bakanlığı Yayınlan. Ank. 1988, C.TTT.s.41

⁹ a.g.e. , C. II. s 549.

¹⁰ a.g.e.C. II.s.575.

¹¹ a.g.e., CIH s. 61.

¹² a.g.e., s. 147.

¹³ Turgut Koca. a.g.e., s. 145

¹⁴ İsmail Özmen, a.g.e. C. 1, s. 203

¹⁵ a.g.e., C.n,s. 16

¹⁶ a.g.e. ,s. 83

alemin baş tacı, Oğuz dilinin de cümle dillerin atası ve desteklerinin de Oğuz dili konuşana olduğu" nu söylediği Cemal Kutay tarafından bildirilmektedir⁷.

Gül Baba: Fâtih Sultan Mehmed. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanlarında yaşamıştır. Kanuni ile birlikte Budin kuşatmasında bulunmuş, şelül düşmüş ve cenaze namazında bizzat Kanuni Sultan Süleyman da hazır bulunmuştur. Misali mahlasıyla şiirler yazmıştır¹⁸.

Hayalî Bev: Karnini Sultan Süleyman devrinde sancak beyliği yapmıştır¹⁹.

Fuzûlî: Bektaşî edebiyatının yedi büyük şairinden biri olan Fuzûlî, Kanuni Sultan Süleyman'a Bağdat'a girişinde beş kaside yazmıştır. Bu kasidelerden birinde. Kanuni Sultan Süleyman'ı Hz. Süleyman'a benzetmiş. O'nu salılar şahı, karaların ve denizlerin hükümdarı gibi vasıflarla methetmiştir.

Kıldı meşhûr-ı Arab fetl-i Acem tarihini
Geldi Burc-i Evliya'ya pâd-şâh-i nâm-dâr
Ruşen etti adiden her gûşesinde bir çerâğ
Carî etti feyzden her mülküne bir cûybâr

Pâd-şâh-i bahrüber Sultân Süleymân-ı Veli
Server-i sâhib-nazar Şâh-en-şâh-i şefkat-şîâr

Âlemin vasfın Süleyman mülkü derlerse n'ola
Çun Süleyman'dan Süleymân'a kalıptır yâd-gâr²⁰

Kul Mustafa: Bektaşî bir şair olduğu bildirilen Kul Mustafa IV. Murad'ın Bağdat seferine katılmış ve Bağdat'ı Osmanlılardan alan Bağdat şahı Şahlı Abbas'a hitaben şu türküyü söylemiştir:

.....
Gaziler keskin tîğ ahp eline
Dökerler kanını Irak çölüne
Ser veririz imamların yoluna
Şâh ne akü ettin aldın Bağdat'ı

.....
Mustafa eydür. gel etme inadın

¹⁷ a.g.e, s. 109

¹⁸ a.g.e..s. 345

¹⁹ a.g.e. ,s.505

²⁰ Prof. Kenan Akyüz, Süheyl Beken. Doç. Dr. Şedit Yüksel, Dr. Müjgan Cumhuri. *Fuzulî Divanı*, Akçağ Yayınlan, Ank. 1997, s. 52-54

Nice kerre kendi kendin sınağın
Sultan Murâd kırar kolun, kanadıñ
Şâh ne akıl eltin aldıñ Bağdad'ı²¹

Şevki: Manastır Askeri Lisesi'ni ve Harbokulunu bitirerek piyâde subayı olmuş, 1897 Yunan savaşıma katılmış ve 1908 yılında Bulgar koinilacıları tarafından şehit edilmiştir²².

Sâdık Baba: Deniz subaylığından emekli olmuştur²³.

Edib Harabi: Deniz Levazım Binbaşılığı yapmıştır²⁴.

İlk devirlerinden son devirlerine kadar devletin yanında ve hizmetinde bulunmuş olan Bektaşî şairlerin bu tutumu, yeni devletin, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında da devam etmiştir. Kaynaklarda Birinci Dünya Savaşı ile Kurtuluş Şavaşı'na aktif olarak katıldığı ve Atatürk'ün yanında yer aldığı zikredilen şairlerin sayısı hiç de az değildir. Devlete bağlılık fikrinin Türk kimliğinin en eski unsurlarından biri olduğu düşünülürse, eski Türk an'ailelerini daha fazla yaşatan Bektaşiler için, /alei aksi bir tutumun düşünülmesi bile imkan dahilinde değildir. Yeni devletin kurulması için verilen mücadelelere aktif olarak katılan Alevî-Bektaşî şairlerle ilgili bazı kayıtlar da şu şekildedir:

Cemaleddin Celebi: Birinci Dünya Savaşı'nda. Yeşil Ordu (Mücâhidin Alayı) yu oluşturarak doğu illerini Ruslardan kurtarmak için Erzurum'a değin gitmiştir. Kurtuluş Savaşında Atatürk ile yakın ilişki içinde bulunmuş, Amasya toplantısına katılmış, Atatürk'ün desteklenmesi için ülke çapında çalışmalar yapmıştır²⁵.

Aşık Sıtkı Baba: Kurtuluş Savaşıma katılmıştır. Yurdun çeşitli cephelerinde düşmanla savaşmış, yeni Türk devletinin kurulmasını "Maksat yerini buldu." şeklinde ifade etmiştir:

Vakit tornam oldu, çileler doldu
Gel gc/.clim bizim illeri şimdi
Elhamdülillah maksat yerini buldu
Seslendi mahabbet telleri şimdi²⁰

Yed i har ı': Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Rus savaşlarına katılmıştır²⁷.

Kâzım Baba: Topçu subayı olarak Balkanlarda görevlerde bulunmuş. Kurtuluş hareketinde "mim mim" grubunda çalışmıştır^{26*}.

²¹ Cahit Öztelli. a.g.e., s. 37

²² İsmail Özmen, a.g.e., C.IV, s. 419

²³ Turgut Koca, a.g.c, s. 568

²⁴ a.g.e.. s. 663

²⁵ İsmail Özmen, a.g.e., C.IV. s. 539

²⁶ a.g.e., s. 560

²⁷ a.g.e, C.V, s. 73

Selman Cemali Baba: Kurtuluş savaşında Denizli'ye gelmiş, ulusal kuvvetlerde görev almıştır²⁹.

Zikredilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, şâirlerin Alevî-Bektaşî meşrepte olmaları. Osmanlı hükümdarlarının taltiflerine engel teşkil etmemiş, önemli devlet hizmetlerinde ve mevkilerinde bulunmalarına mani olmamıştır. Hatta Şah İsmail'in sohbet arkadaşlarından olan ve Şah İsmail'e duyduğu saygıdan dolayı "Şahî" mahlasını alan şâir. Çaldıran savaşından sonra İstanbul'a götürülmüş ve sanatına orada devam etmiştir. Latîfi tezkiresinde kendisinden övgüyle söz edildiği belirtilmektedir³⁰. Aynı şekilde Fuzulî'nin de "Beng ü Bâdc" adlı mesnevisini. Şâh İsmail'in Özbek hükümdarı Şeybek Han'ı yenmesi üzerine yazdığı bilinmekte; "Bâde"nin atak ve cevval olan Şâh İsmail'i "Beng"in ise mütevekkil ve hareketsiz olan Osmanlı Hükümdarı İkinci Bayezid'i temsil ettiği söylenmektedir³¹. Ancak Fuzulî'nin bu anlayışı Bağdat'a giren Osmanlı hükümdarına kasideler yazmasını da, Osmanlı'nın maddî ve manevî iltifatına mazhar olmasını da engellemiştir. Daha açık bir ifadeyle "dinî anlayış" belirleyici bir faktör olmamıştır.

Osmanlı idaresinin iltifatına mazhar olan pek çok Alevî-Bektaşî şâir yanında, gazabına uğrayan şâirlerin de bulunduğu bilinmektedir. Ancak devletin gazabına uğramaları "farklı dinî anlayış"lan sebebiyle değil devlete karşı takındıkları tavır sebebiyle olmuştur. Zaten Alevî-Bektaşî edebiyatıyla ilgili kaynaklarda bu durum açık ifade edilmektedir. Bununla alakalı birkaç Örnek şöyledir;

Kalender Çelebi: Kanuni Sultan Süleyman tarafından çıkarılan ağır bir toprak vergisi yüzünden bazı Türkmen grupları ayaklanmış, bu ayaklanmanın başında da Kalender Çelebi bulunmuştur³². Yani Kalender Çelebi'nin idamı inancıyla alakalı olmayıp. ekonomik bir kaygıdan kaynaklanan bir ayaklanmaya başkanlık etmesi ile alakalıdır.

Pir Ali: Şahı Kalender ayaklanmasına katıldığı ve onunla görüştüğü. "Şahı, Mehdi⁷⁷ kelimeleriyle andığı kişinin Şah Kalender olduğu belirtilmektedir. Aşağıdaki şiir, şâirin duygularını çok açık olarak aksettirmektedir. Mehdi, Şah Kalender; Yezid ise Osmanlı'dır:

Hey Yezid yanma kalır mı sandım

Nice intikamlar alınsa gerek

Mehdî çıkar ise nic' olur halin

Heybetli kösleri çahnsa gerek

Gazi Mehdi bir gün Urum'a çıkar

Yezid kalasını hem burcun yıkar

²⁸ a.g.e.,s. 2] 5

²⁹ a.g.e.,U37

³¹ a.g.e., C. H, s.191

³¹ Nihal Sami *Bunadı, Resimli Türk Edebiyatı 7*(n7)/Millî Eğitim Basımevi, tst.1971, c.I,s.548

³² tsmuil Özmtai,ii.g.e.,s.23-24

Sanma ki Osmanlı yanına kalır
Tanrı'nın aslanı Şah oğlu gelir
Darb ile elinden tahtını alır
Harabende erkan sürülse gerek³³

Şu iki beyit de aynı şairindir:
Osmanlı oğluna gücümüz yetmez
Bize ölüklere Ye'idler etmez.

Osmanlı bu dünya sana da kalmaz
Zannetme bu kanı Şahoğlu almaz³⁴

Kul Nesimi: İran Safavî şahlanca Anadolu üzerinde egemenliği sağlamalı yolunda sürdürülen siyasal çabalara katılmış ve bu yüzden de kovuşturmalara uğramıştır³⁵.

Al i oğlu: Müridi Dedcinoğlu ile birlikte bir ayaklanma hazırlığı sırasında tutuklanıp yargılanmıştır. Cahil Öztelli de bu iki şâir-dervişin şiirlerinden hareketle "Şeyh BedrcUhrin anıldığı ve vatlığı yer olan Serez'de gizli bir toplantı yaptıklarının anlaşıldığım" söyleyerek ayaklanma hazırlığı içinde olduklarını teyit etmektedir³⁶.

DedcinoAlu: Safavîler yaranna bir takım eylemlerde bulunmuş ve tutuklanarak cezalandırılmıştır³⁷.

Pir Sultan Abdal: Zamanın çok önemli bir merkezi olan Bağdat, hatırlanacağı üzere sık sık el değiştirmiş bir şehirdir. Bazen Osmanlılarla bazen de Safavîlerin hakimiyetine geçmiştir. Bu şehir önce Kanuni Sultan Süleyman tarafından Osmanlı topraklarına katılmış, Genç Osman'ın öldürülmesinden sonraki karışıklıklar sırasında tekrar Safavîlerin eline geçmiştir. Dördüncü Murad devrinde ise bir defa daha Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bu hadise üzerine meşhur Alevî-Bektaşî ozan Pir Sultan Abdal Şahı Tahmasb'a sitemlerde bulunup Osmanlı'ya hakaretler savurduğu ve Osmanlı'yı "Yezîd" olarak adlandırarak, düşmanı Anadolu topraklarına davet ettiği şu şiiri söylemiştir:

³³ a.g.e., Cm.s.17

³⁴ a.g.e., s.18

³⁵ a.g.e., s.31

³⁶ Cahit Öztelli, *Pir Sulum Abdal*, Milliyet Yay. İst. 1971, s. XLV

³⁷ Cahit Özlüclü, *Bektaşî Gülleri*, Özgür Yay. İst. 1985, s.356

Güzel Şah'ım çok yerlerden görünür

Aslı nedir, niye verdin Bağdad'ı

Akı l edemedik senin sırrına da

Güzel Şah'ım niye verdin Bağdadi

Çeksen de askerini gelsen İdi

Hacı Bektaş Ham'na konsan idi

Kırsan ol Yezîd'i olmaz mı idi

Ah Hünkar"im niye verdin Bağdadi

Bektaşî şairlerin çok fazla al indi klan hadise, 1826 yılındaki Yeniçeri ocağının kapatılması olmuştur. Bu ocağın kapatılmasını tartışmak, konumuzun dışındadır. Ancak, bizzat Yeniçeri ocağı men su pl arım n kapatılma hadisesini davetkâr faaliyetlerde buldukları, tarihî bilgi ve belgelerle ortadadır. Genç Osman'ı boğmaları. Dördüncü Murad'm nnisalıibi Musa Çelebi'yi parçalayarak öldünneleri akla ilk gelen Örneklerdir. Kendisi de bir Yeniçeri olan Kul Mustafa'nın Yeniçeriler tarafından halledilen Genç Osman için yazdığı ağıt. larihî bir belge niteliğindedir. Genç Osman'ın ağzından yazılan bu ağıtta imam Hasan ile İmam Hüseyin'in Genç Osman'ın yoldaşları olduğu söylenmektedir. Bu iki imama bağlılığın en temel vasıf olduğu Bektaşîlikle âdeta özdeşleşmiş olan Yeniçeri ocağının Genç Osman'ı halletmiş olması, eski ve hakikî kimliklerinden ne kadar uzaklaşmış bulduklarını göstermektedir:

Gâzîyim, dünyada ettim savaşım

Ahir son demimde döktüler yaşım

İmam Hasan, Hüseyin düriir yoldaşım

Şehit oldum bana zulüm değildir.³⁹

Sultan Osman'ın öldürülmesi bütün imparatorlukta, Yeniçeriye karşı büyük ve genel bir nefret uyandırmış, bu ruh hali ile yazılan bir destanda Yeniçeri ocağının piri sayılan Hacı Bektaş Veli'ninbile, artık Yeniçerilerden yüz çevirdiği tasvir edilmiştir.⁴⁰

³⁹ Caldl Özlçelli; *Uvan Padişahım*, Milliyet Yuy. İst. 1976, s. 418

^{3*} Cahit Öztçelli: A.g.e.. s. 27

⁴¹¹ a.g.e..s30

Bu hadiselere rağmen, bu ocağın kapatılması, Alevî-Bektaşî şâirlerin tepkisine ve bu vesileyle devlele ağır ithamlarda bulunmalarına sebep olmuştur. Açık olarak görülmektedir ki, bu ithamların sebebi, kesinlikle dinî değildir. Hakkı adlı bir Bektaşî şairin aşağıdaki şiiri devlete bu vesileyle yapılan ithamın ağırlığını gözler önüne sermektedir:

Kavm-i Yezid Yezidliğin bildirdi
Yetiş Allah, yâ Muhammed, yâ Ali
Sürgün edip her dervişi öldürdü
Yetiş Allah, yâ Muhanuned, yâ Ali

Türebelerin yıkıldığıın gördüler
Yezidler ferah edip güldüler
Her dervişi bir diyara sürdüler
Yetiş Allah, yâ Muhanuned, yâ Ali

Sene bin iki yüz kırk iki aman
Dünyada bu fesat olmuştur ayan
Simden sonra sürülmez oldu erkan
Yetiş Allah, yâ Muhanuned, yâ Ali⁴¹

Rızâ adlı bir başka şairin şu dörtlüğü de aynı ruh halinin ifadesidir: (Üçüncü mısradaki tarih yanlış olup 1242(1826) kastedilmiş olmalıdır.)

Okuyup zikrettik biz yarın adın
Sundu ağzımıza lezzetin tadın
Biz bin yüz kırk beşin yedik tokadın
Bize bundan gayrı sille olur mu⁴²

Osmanlı devletinin uygulamalarına karşı çıkan Bektaşî şâirler olduğu gibi, Kurtuluş Savaşı aleyhtarlığı yapan şâirler de olmuştur. Mesela Derviş Ruhullah adlı Bektaşî şâir. mütâreke döneminde. Ulusal Kurtuluş Savaşı aleyhinde bulunmuş, zaferden sonra Yunanistan'a kaçmış ve orada ölmüştür⁴³.

Osmanlı idaresinin, ayaklanmalara ve ayaklanmalara önderlik edenlere karşı tedbirler alırken son derece hassas davrandığı kendi halinde olan vatandaşlarını

⁴¹ a.g.c. s. 115-116

⁴² İsmi I Ozmen, a.g.c. r.IV. s.427

⁴³ Turgut Koca, a.g.c., s.714.

incitmemeye özen gösterdiği gözden uzak tutulmamalıdır. Cahit Öztelli'nin "Başbakanlık Arşivi Mühimine defteri No: 81) Sayfa: 19 Hüküm: 49" dan sadel eştیرهk aktardığı bir padişah hükmünde "Tanrı yolundan sapan, şeriat dışı birçok kötü işler işleyen, Kızılbaş başlığı giyinip Şalı müüibleri olduklarını söyleyen, nice müslümanları baştan çıkmasına.... sebep olan kişilerin kanun yoluyla mahkeme edilerek gerçeğin meydana çıkarılması ama bu bahane ile kendi halinde olanın kanuna aykırı olarak incitilmekten sakınılması" ferman olunmaktadır⁴⁴.

Sonuç olarak Alevî-Bektaşî zümrelerin sesi durumunda olan (emsil etlikleri kesimin duygu ve düşüncelerini mısralanna döken Betası şâirlerin genellikle Osmanlı devletine sadık, devletin başarısı için çırpınan, seferlere katılan, sefere çıkan hükümdar veya beylere methiyeler düzen kişiler olarak görüldüklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte devletle kavgalı oUu, devletin aleyhindeki faaliyetlere iştirak eden halla başka bir devlet adına faaliyetlerde bulunan Bektaşî şâirler de olmuştur. Osmanlı devleti de devlet olmanın bir gereği olarak bu kişileri kovuşturma ve cezalandırma yoluna gitmiştir. Kısaca söylemek gerekirse, aleyhindeki faaliyetlere katılanları cezalandırmış, kendisine hizmet edenleri de mükafatlandırmıştı ceza veya mükafatın ölçüsü "dinî anlayış" olmayıp "takınılan tavır" olmuştur. Bu tespiti yaptıktan sonra, tamamen ekonomik bir şikayetin mahsûlü olduğu anlaşılan ve âdeta bayrak I aştırıl maya çalışılan

Şalvarı şallak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok biçende yok
Yiyende ortak Osmanb⁴⁵

şeklindeki dörtlüğün, hem Alevî-Bektaşî zümrelerin hem de temsilcileri olan Bektaşî şâirlerin devlet hakkındaki hakim kanaatlerini yansıtmaktan uzak olduğu rahatlıkla söylenebilir. Hatifi adlı başka bir Bektaşî şairin şu ifadesi de, yukarıdaki dörtlük kadar meşhur olmamakla birlikte, bu zümrenin Osmanlı hanedanı hakkındaki farklı bir kanaatini yansıtmaya bakımından kaydedilmeye değer bir dörtlüktür:

Ba-emr-i âli-i meşihat-penâh
Vâlî-i vilâyet erişti nâ-gâh
Payidar eylesin Hazreti Allah
Hânedân-ı pâk-i Al-i Osmaru⁴⁶

⁴⁴ Cahil Ölelli; *Pir Sultan Abdal*, Milliyet Yay., İst., 1971, s. 45-46

⁴⁵ İsmail Özinen; a.g.e., CL s 16

⁴⁶ Sadelün Nüzhet (Ergün), *Bektaşî Şairleri*. İstanbul 1930, s. 176.